

riješi zastoj u objavljivanju (skupovi 1972. i 1973)²⁰ dobit ćemo impresivnu zbirku povijesnih radova i priloga, prinosna memoarskoj građi i arhivističkih saopćenja o novijoj povijesti Istre od nacionalnog preporoda istarskih Hrvata do sjedinjenja Istre s ostalom Hrvatskom. To će otvoriti brojne nove radne mogućnosti i dati nove poticaje istraživačima.

Vlado Oštrić

SEDMO ZASJEDANJE ČEHOSLOVAČKO-JUGOSLAVENSKE HISTORIJSKE KOMISIJE, Banská Bystrica, 10—14. rujna 1973.

Tema prošlogodišnjeg sastanka bili su nacionalni i socijalni pokreti u Monarhiji od 1867. do kraja XIX stoljeća. Sudjelovanje naših historičara organizirala je Jugoslavensko-čehoslovačka historijska komisija Saveza društava historičara Jugoslavije, kojoj je predsjednik prof. Nikola Petrović. Skup je čehoslovačka strana izvrsno organizirala. Podnijeto je 13 referata i vođena prilično opsežna diskusija.

Čehoslovački referati:

Miloš Gosiorovsky imao je glavni slovački referat, »Problemy nacionálnych a socialistických hnutí na Slovensku od r. 1867. do konca 19. storečia« (21 str.) Iznio je problematiku koja je za hrvatsku historiografiju vrlo zanimljiva iz dva glavna razloga — u komparativnom smislu i radi boljeg razumijevanja povijesti Ugarske, a to i inače vrijedi za slovačku historiografiju razdoblja 1867—1918. Gosiorovsky je, dakako, obuhvatio i radnički pokret, a o toj je temi posebno govorio Pavel Hapák: »Neka pitanja socijalističkog pokreta u Slovačkoj u drugoj polovini XIX stoljeća«.¹

Vladislav Štastný i Karel Herman priredili su glavni češki referat, »Národní a socialisticke hnutí v českých zemích od r. 1867. do konca 19. století« (47 str.), dok je Vaclav Peš i posebno referirao o socijalističkom pokretu u Češkoj

²⁰ Zastoj je ublažen objavljivanjem dijela referata u spomenutom broju *Dometa*. Kao uvodnik toga broja objavljen je koristan tekst P. Strčića »Neki problemi u proučavanju novije povijesti Istre«, 1—5, u kojemu autor rezimira određene svoje šire kritičke poglede, a zatim donosi informacije i ocjene o četvrtom Pazinskom memorijalu.

¹ Slovački su referenti imali bogatu historiografsku podlogu. Spomenut ću kapitalno djelo za nacionalnu povijest — *Dejiny Slovenska II*. Od roku 1848 do roku 1900, Bratislava 1968, 647 str. Temeljno izdanje građe, »Dokumenty k slovenskému národnému hnutiu v rokoch 1848—1914«, ima do sada tri sveska (III. 1885—1901, Bratislava 1972). Za radnički je pokret od analogne važnosti »Prehľad dejín KSČ na Slovensku«, Bratislava 1971. (obuhvaća ravnomjerno zbivanja od 1848. dalje). M. Gosiorovsky je autor vrlo korisne knjige »Dejiny slovenského robotníckeho hnutia (1848—1918)«, Bratislava 1958. (rusko izdanje: M. Gosiorovskij, *Istorija slovačkava rabočeva dvizenija 1848—1918*, Moskva 1958). P. Hapák je danas najaktivniji historičar radničkog pokreta u Slovačkoj toga razdoblja (autor je, npr., odgovarajućih poglavlja u *Dejiny*, n. dj., i u *Prehľad dejín*, n. dj.). Od studija spomenut ću ovdje samo jednu: P. Hapák, *K začiatkom robotníckeho a socialistického hnutia na Slovensku*, *Historický časopis*, 1970, číslo 3, 513—543.

u važnom početnom razdoblju 60-ih i 70-ih godina. I ti su referati bili komparativno zanimljiviji, a pridonosili su razumijevanju austro-ugarske povijesti. Radnički pokret u češkim zemljama bio je važan za pokret u hrvatskima, zbog utjecaja i veza.²

Jugoslavenski referati:

Sudjelovali su historičari upravo iz onih naših zemalja koje su bile u zajednici sa Češkom i Slovačkom unutar Monarhije. Jugoslavenske su teme bile pretežno specijalizirane, prema radnim područjima autora, i nije bilo referata analognih glavnim referatima domaćina.

Iz *Slovenije* je sudjelovao Vasilije Melik i izložio probleme slovenske politike i nacionalne probleme Slovenaca od uvođenja dualizma (do god. 1880, ali s određenim problemima do kraja stoljeća). Zabilježio bih iz sadržaja samo ocjenu da se od god. 1897. javlja sasvim drugačiji razvitak, uvođenjem 5. kurije, s općim pravom glasa, te da slovenski nacionalni pokret dobiva masovnu podršku u seoskoj kuriji na cijelom narodnom prostoru Slovenaca.

Iz *Hrvatske* je sudjelovao Igor Karaman s referatom, »Problemi socijalno-ekonomskog razvitka sjeverne Hrvatske u razdoblju dualizma (do kraja 19. st.)« (23 str., s bilješkama), u kojemu je došao do izražaja vrlo koristan sintetični pristup, te Vlado Oštrić s referatom »Radnički pokret u Hrvatskoj od 1867. do početka XX st. i njegove veze sa Češkom i Slovačkom« (obuhvatio je, u izboru iz problematike, pitanja periodizacije, odnose radnički pokret u Hrvatskoj — rascjepkanost Hrvatske u dualističkoj Monarhiji — rascjepkanost jugoslavenskih zemalja, ekonomsko-socijalnu podlogu radničkog pokreta u Hrvatskoj, prostornu pokretljivost radništva, te niz podataka o vezama sa Češkom i Slovačkom).

Iz *Bosne i Hercegovine* došla su trojica sudionika. Izlaganje Rade Petrovića, o nacionalnim pokretima u našim zemljama, pripada također opsegu hrvatske povijesti, jer je težište bilo na Dalmaciji.³ Bilježim samo nekoliko misli: dualizam se javlja kao prepreka konstituiranju hrvatske nacije; slabe veze između sjeverne i južne Hrvatske u vezi su s različitim stupnjevima društvenog (kapitalističkog) razvitka; zbog višeg stupnja razvitka Zagreb postaje nacionalna matica. O radničkom pokretu: i on rješava nacionalno pitanje, radnička klasa je sastavni dio naroda kojemu pripada. Obuhvatio je i druga pitanja, kao što su utjecaj problema Bosne i Hercegovine na hrvatski i srpski nacionalni pokret, odnos nacije i vjere.

Dva su se sarajevska referata nadopunjavala, prikazujući jedno razdoblje s dva važna aspekta: Ilijas Hadžibegović, »Kalajeva socijalna politika u Bosni i Hercegovini«; Tomislav Kraljačić, »Nacionalna politika Kalajeva režima«

² Rezultati češke historiografije ušli su i u našu historiografiju, u prvom redu u rad M. Gross, »Nacionalizam i internacionalizam u počecima radničkog pokreta Austrije u svjetlu suvremene češke historiografije«, Materijali naučnog skupa »Prvo radničko društvo u jugoslavenskim zemljama — Osijek 1867«, Slavonski Brod 1969, 45—78.

³ R. Petrović je imao osnovicu za izlaganje u svojoj knjizi, »Nacionalno pitanje u Dalmaciji u XIX stoljeću (Narodna stranka i nacionalno pitanje 1860—1880)«, Sarajevo 1968. Neke su kritičke napomene bile u vezi, rekao bih, i s jednim diskusijom prilogom u ovom časopisu: N. Stančić, Hrvatsko, srpstvo i jugoslavenstvo u Dalmaciji u vrijeme narodnog preporoda, u povodu knjige R. Petrovića: Nacionalno pitanje u Dalmaciji u XIX stoljeću, Sarajevo 1968, CSP, 1970, br. 2, 229—238.

(spomenut ću, primjera radi, pitanje utjecaja protusrpskih demonstracija u Zagrebu 1902. na Kalajeva shvaćanja — velikohrvatska koncepcija ocjenjuje se kao neopasna za Monarhiju, za razliku od velikosrpske; objašnjenje o pojmu bosanske nacije — misli se na bosansku političku naciju).

Sudionici iz *Vojvodine* pripremili su tri referata. Nikola Petrović, »Srbi u Ugarskoj posle Austro-mađarske nagodbe« (33 str., s bilješkama), obuhvatio je nacionalno-političke probleme od početka 60-ih do sredine 80-ih godina (raspad Narodne stranke, pojava Liberalne i Radikalne stranke), dok je u dva referata izložen daljnji razvitak: Lazar Rakić, »Radikalna stranka u Vojvodini do početka XX veka« (12 str.); Kalman Čehak, Socijalistički radnički pokret u Vojvodini u drugoj polovini XIX i početkom XX veka« (10 str.).

Diskusija je obuhvatila niz pitanja: nacionalni pokreti i njihovi konkretni društveni sadržaji (N. Petrović), mogućnosti relativno progresivnog rješenja Istočnog pitanja (I. Hadžibegović, N. Petrović), primjeri veza i analogija u problematici radničkih pokreta u Hrvatskoj, Češkoj i Slovačkoj (V. Oštrić), radnički pokret u Slovenaca do osnivanja JSDS 1896. (V. Melik), radnički pokret i nacionalno pitanje (V. Pešč), teorijska i metodološka pitanja komparativističkog pristupa (V. Štastný), o radničkom pokretu u našim zemljama — malo industrijskih radnika, utjecaj građanstva, crkve, njemačkog jezika (R. Petrović), o slovačkoj historiografiji (M. Kropilák) i drugo.

Važno je istaći da je u štampi, u Pragu, zbornik 7. zasjedanja, pa će tako ovaj koristan susret dati trajnih rezultata.

Osmo zasjedanje održava se ove godine u Novom Sadu, a bit će, u povodu 30-obljetnice slovačkog narodnog ustanka, posvećeno povijesti dviju zemalja u drugom svjetskom ratu.

Vlado Oštrić

SYMPOSION CROATICON, Beč, 26. i 27. listopada 1973.

Hrvatski akademski klub u Beču, koji okuplja nekoliko stotina studenata i intelektualaca, Gradišćanskih Hrvata, s osnovnim ciljem održavanja i unapređivanja njihove kulturne baštine, proslavio je svoju 25-godišnjicu održavanjem prvoga znanstvenog skupa o Gradišćanskim Hrvatima — *Symposion Croaticon*. Realizaciju te zamisli, osim odgovarajućih austrijskih i gradišćanskih organa, financijski je potpomogao Savjet za naučni rad SR Hrvatske na inicijativu Čakavskog sabora. Simpozij je naišao na znatan interes Gradišćanskih Hrvata. Iz Hrvatske je prisustvovao veći broj političkih, znanstvenih i kulturnih radnika i predstavnika sredstava informacija.

Na simpoziju je pročitano osam referata i jedan koreferat na hrvatskom ili njemačkom jeziku, uz obavezne prijevode, u kojima je dat osnovni uvid u prošlost i sadašnjost Gradišćanskih Hrvata.

O povijesti Gradišćanskih Hrvata referirao je prof. Mirko Valentić, asistent Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske iz Zagreba. Osnovna je teza njegovog referata »Petsto godina hrvatske dijaspore u austro-ugarsko-slovačkom pograničnom području« da su se Gradišćanski Hrvati održali kao jezična, kul-